

Bolvári-Takács Gábor
Adatok az operaházi balettiskola 1945 utáni történetéhez

Nádasi Ferenc (1893–1966) balettmester, Kossuth díjas Érdemes Művész lényének rendkívüli hatását talán az egykori tanítvány, Kun Zsuzsa szavai adják vissza legteljesebben: „A színpadra nevelt. [...] Megértette velünk a tánc fogalmát és szavaival varázsos világot tárt elénk. Ideális balettmester volt. Követendő példaként őrzöm bátorságát feladataink kijelölésében, amivel egészséges versenyszellem kialakulását segítette elő; képességét arra, hogy érdekessé tegye a tananyagot, és nap nap után étvágyat csináljon a munkához; töretlen dinamizmusát és mindenek fölött: nagy hőfokon lobogó szenvedélyes táncszeretetét” (Juhász 1976). Előadásomban a Nádasi által vezetett operaházi balettiskola 1945 és 1950 közötti időszakáról teszek közzé adatokat, általam feltárt levéltári források alapján.

Előzmények

Nádasi Ferenc 1937. szeptember 1-jei belépése az operaházi balettiskola történetének minőségi fordulópontját jelentette. Eltérően ugyanis az addig gyakorlattól, amikor a vezető balettmester a balettkar tevékenységének valamennyi vonatkozásáért felelt, Nádasit kifejezetten a balettkar technikai fejlesztésére szerződtették. A vezető balettmester-koreográfus, lényegében egyidejűleg, Harangozó Gyula lett. „Ezzel végre megoldódott a balettkar továbbképzésének problémája is, mely eddig a vezető balettmester egyik kötelességeként erősen háttérbe szorult a koreografálás és más balettmesteri teendők mellett” (Téry 1956, 220-221; kiemelés az eredetiben).

Harangozó mindent megmozgatott az új státuszért, először Oláh Gusztávot sikerült meggyőznie. Nádasira a balett minden pedagógiai vonatkozását rá kívánta bízni. Sőt, ennél tovább is ment: „előfordult, hogy [...] megmondtam, melyik műben mit szeretnék beiktatni szólnak, milyen lépéseket, ami már magasabb technikai tudást követelt. Ezeket bevette a gyakorlatokba, tananyagba. [...] Amit koreográfusként újítani próbáltam, azt Nádasi pedagógusként elősegítette, majd technikailag elmélyítette” (Harangozó 1971, 76).

A korabeli hivatalos kiadványok nem sok figyelmet fordítottak a pontos munkaköri megnevezésekre. Az operaházi évkönyvek adatai szerint 1934-től 1944-ig Kőszegváry Margit a táncitanítónő, 1939-től „a balettiskola tanítónője”. Nádasi Ferenc neve először az 1938/39-es évad évkönyvében jelenik meg, mint „a tánciskola vezetője”. Megjelölése 1939/40–1942/43. között „a balettiskola tanára”. Az 1943/44-es évkönyvben – Harangozó Gyulával együtt – balettmesterként szerepel (A Magyar Királyi Operaház évkönyve 1934/35–1943/44). Magyarország Tiszti Cím- és Névtára szerint 1938-tól 1943-ig balettmester Harangozó Gyula, táncari felügyelő Gilbert Irén, táncitanító Kőszegváry Margit. Nádasi Ferenc először az 1940-es pótkötetben tűnik fel, táncitanítóként. 1941-ben és 1942-ben balettiskolai tanár, 1943-ban pedig, Harangozó mellett, balettmester munkakörrel szerepel.

Nádasi Ferenc életútja egyébként jól dokumentált. Pályájának önálló tanulmány formájában történő méltatása, Vályi Rózsi tollából, már életében megtörtént (Vályi 1956). Lugossy Emma – aki 1945 után táncjelírást tanított az operai balettiskolában, tehát munkáját közelről figyelhette – 1977-ben tette közzé közleményét (Lugossy 1977). Körtvélyes Géza összefoglalása 1993-ban látott napvilágot (Körtvélyes 1993). A pályaképhez fontos adalékokkal szolgálnak a feleség Nádasi Marcella, illetve leányuk, Nádasi Myrtil visszaemlékezései. Az előbbie 1966-ban, 1979-ben, 1984-ben, illetve 1986-ban (Körtvélyes 1966; Nádasi 1979; 1984; 1986), az utóbbi 1993-ban, illetve önálló kötetben 2012-ben jelentek meg (Nádasi 1993; 2012).

Nádasi pedagógiai és módszertani újításai a képzés teljes spektrumára kiterjedtek. Megerősítette a felvételi vizsgát és gyökeresen átalakította az oktatást. A képzést három

fokozatba osztotta. Az első három évben együtt tanultak a 6-9 éves gyermekek. A haladó csoportba a követelményeknek megfelelő növendékek jutottak tovább, ide a 10-12 évesek jártak együtt. Végül a művészképző következett a legtehetségesebb 13-15 évesek számára, akik már ösztöndíjat kaptak a Magyar Állami Operaházról. Ezzel 16 éves korra elérhetővé vált a technikai tökéletesség. A képzés szakmai tartalmát Nádasiné Lugossy Emmának 1964 novemberében adott interjújában részletesen kifejtette (Lugossy 1977). Óráinak szakmai tartalmát, menetét Géczy Éva szemléletesen összefoglalta (Kaposi 1977, 33).

Márkus László operaházi igazgató Nádasiné belépése után néhány évvel így fogalmazott: „Az utánpótlás nevelést is sikerült megoldanunk azzal, hogy megnyertük a méltán jó hírű táncpedagógust, Nádasiné Ferencet balettiskolánk vezetésére. Operánknak most már négy, az országon kívül is elismert magántáncosnője és kiválóan képzett magántáncosai mellett tánckarában is olyan fiatal erők állnak rendelkezésre, akik bármilyen magas egyéni feladatot is sikerrel megoldhatnak. És említést érdemel, hogy e pár év alatt az addig volt 3 magántáncos helyett ma 16 fiatal férfitáncosunk van, mind a magunk nevelése és klasszisuk olyan, hogy tavaly a milánói Scala tőlünk kért kölcsön férfitáncosokat az Igor herceg ottani bemutatójára” (Márkus 1940-41, [melléklet] 5).

A balettiskola működése (1945–1950)

A II. világháború után az Operaházat sem kerülték el az ún. *igazoló eljárások*. Az intézmény személyi állományából igazoltak 326 főt, nem igazoltak első fokon 137 főt, köztük a balettegyüttesből Bordy Bellát, Éhn Évát, Hamala Irént, Harangozó Gyulát, Géczy Évát, Gilbert Irént, Kálmán Etelt, Kőszegváry Margitot és Ottrubay Melindát. Másodfokon sem igazolták Kőszegváryt és Géczyt. Előbbi a 17. számú Igazoló Bizottság 1945. április 19-én fegyelmi bizottság elé utalta és a további működéstől véglegesen eltiltotta, az indoklás nem maradt fenn az iratok között. Géczy Éva elismerte, hogy a lakásán kisméretű Hitler-szobrot tartott (ajándékba kapta a '30-as években Németországból), ezért nem igazolták, és 1945. március 8-án a Színészegyesületbe sem vették föl.¹ Géczy 1946. február 1-jétől fizetés nélküli szabadságot kért.² Később visszaszerződhetett, és magántáncossá lépett elő. Kőszegváry Margit viszont többé nem került vissza: 1947. július 12-én segélykérelmet adott be, de az irat nem maradt fenn, csak az iktatószáma az Operaház iktatókönyvében.³ 1948. január 22-én Horváth Margit még balett-tanítóként szerepelt a családi pótlék kérelmében.⁴ Nádasiné hivatalos munkaköri megnevezése az 1948/49-es évadra szóló szerződésében „gyakorlatvezető balettmester”, 1800 Ft/hó fizetéssel. Összehasonlításképpen: Ferencsik János, Nádasiné Kálmán, Harangozó Gyula és Simándy József fizetése ekkor 2400 Ft volt, emellett Ferencsik 2000, Nádasiné 1000 Ft pótlékot kapott.⁵

Az *operai balettiskola* 1950 elején 53 lány és 15 fiú növendékből állt. Ezt igazolja az a január 10-ei népművelési minisztériumi irat, amelyben a növendékek személyenként 35 Ft segélyt kaptak balettcipők beszerzésére.⁶ Koren Tamás 1945 szeptemberében került a balettiskolába. Visszaemlékezése szerint a felvételi vizsga utcai ruhában történt, a gyerekek csak a cipőt vették le, és máris gyakorlatokat végeztek velük. A vizsga három napig tartott, utánaozni kellett a nagyokat, tehát amiket azok bemutattak. Mindössze két fiú volt az akkor felvételizők között, 8 évesek, Róna Viktor és Koren Tamás. Egy héttel később Harangozó megnézte őket,

¹ Magyar Országos Levéltár XXVI-I-3. Magyar Állami Operaház iratai 1945–1950. (a továbbiakban: MOL XXVI-I-3.) 1. doboz. Igazoló bizottsági ügyek, 1945, iktatószám nélkül.

² MOL XXVI-I-3. 1. doboz. 99/1946.

³ MOL XXVI-I-3. 34. doboz, iktatókönyv 836/1947.

⁴ MOL XXVI-I-3. 4. doboz. 93/1948.

⁵ MOL XXVI-I-3. 5. doboz. Szerződések, 1948. Nádasiné szerződésének iktatószáma: 729/1948.

⁶ MOL XXVI-I-3. 7. doboz. 70/1950.

és azt mondta, hogy ez a két fiú okvetlenül kell neki. A balettiskolai tanítás mellett állandó volt a statisztálás, sőt volt olyan balett, amelyet Harangozó eleve a gyerekszerepekre koreografált. A szakmai képzés öt évig tartott. A gyermekrepertoárt Horváth Margit vezette. Az operai balettiskolában semmifajta tanrend nem volt, de fegyelemileg nagyon komolyan vették a dolgot. A büntetések csúcsa az volt, hogy letiltották a darabról a gyerekszereplőt. Elméleti oktatás nem folyt, csak a táncírással, a Lábán-kinetográfiával próbálkoztak, sikertelenül. A balettiskola ingyenes volt, de ha plusz igények merültek fel, például valakinek több balettcipő, gyakorlócipő kellett, akkor ezért fizetni kellett. Szombaton is volt szakmai oktatás, vasárnap viszont csak előadás. Fellépti díjként esténként 2 forintot kaptak, amelyet az előadás végén, készpénzben kifizettek. Koren Tamással előfordult, hogy havonta húsz előadásban szerepelt, és ezt a pénzt nem a szülőknek adták. Az iskolai étkeztetést úgy oldották meg, hogy a kislányok nagyobbik öltözőjébe behozták az ételt, tehát volt valaki, aki ezt megszervezte és kiszállította, ezért fizetni kellett.⁷

A *felvételi vizsgák* kapcsán több levéltári irat fennmaradt. 1946. május 8-án Weisz Jenőné kérte Ágnes nevű, 1937. július 12-én született, 3. elemista lányának felvételét, a választ nem ismerjük.⁸ Nagyjából ugyanekkor Vas Zoltánné⁹ Vadas Sári kérte az igazgatót, hogy vegyenek fel egy 10 éves kislányt; akit behívtak és 1946. június 17-én felvettek.¹⁰ 1946. július 16-án kelt az igazgatói válasz egy szülőnek, aki 3 és fél éves kislányát hozná, hogy csak 6 éves kortól vesznek fel növendéket.¹¹ 1948 őszén egy kispap párttag Ortutay Gyula miniszterhez fordult protekcióért, hogy 8 éves unokahúgát bejuttassa. Tóth Aladár október 5-ei válaszában megírta, hogy a folyó tanévre már betöltötték a helyeket, de 1949 júniusában jöhet felvételre.¹² 1946 júniusában a balettiskolába 66 jelentkező volt, közte 5 fiú. 5-14 év közöttiek, de volt 20 éves is. Közülük Nádasí kézirásával a papíron „igen” jelölést kapott, tehát felvételt nyert 21 fő, 6-11 évesek. „nem felelt meg” 28 fő, nincs jelzés 17 név mellett (talán nem jelentek meg). A jelentkezés szülői kérelemmel történt.¹³ 1948 nyarán a felvételin 65 jelentkező volt, általában 6-14 évesek, de akadt egy-egy 5 és 20 éves is. A bizottság 33 lányt és egy fiút vett fel.¹⁴ 1949 júliusában 213 jelentkezőből 16 lányt és négy fiút vettek föl, valamennyien 7-9 évesek voltak.¹⁵

Az *év végi vizsgák* közül az 1945/46. tanév végi vizsga beállása fennmaradt. „II. osztály. Zongorán kísér: Patachich János” Félkörben a rúdnál 29 lánynév, a nevük mellett az eddig végzett évek száma.¹⁶ „I. é.”-től „VIII. é.”-ig minden szám előfordul. Középen egymás alatt hét sorban egymás mellett nevek. Az első sorban öt férfitáncos neve, valószínűleg a művészképzősök. A második sorban négy férfinév, közülük három azonos az első sorral. A 3-7. sorokban összesen 28 növendék neve, egy híján a rúdnál álló 29 fő. A csak a rúdnál szereplő lány neve mellett kérdőjel van. Egyes nevek különböző jelekkel vannak ellátva (o, x, +, aláhúzás, áthúzás, bekeretezés). Külön lapon Nádasí saját kezű feljegyzése: „Kitüntetésre ajánlom!” A II. osztályból Szarvas Janina és Kún Zsuzsa, az I. osztályból Nagy Izabella, Sági Jacqueline¹⁷ és Végvári Zsuzsa neve szerepel.¹⁸ A Magyar Nők Demokratikus Szövetsége X.

⁷ Koren Tamás visszaemlékezése, 2011. március 30.

⁸ MOL XXVI-I-3. 1. doboz. 324/1946.

⁹ A férje a kommunista politikus, Vas Zoltán, aki ebben az időben miniszteri rangban a Gazdasági Tanács főtitkára volt.

¹⁰ MOL XXVI-I-3. 1. doboz. 512/1946.

¹¹ MOL XXVI-I-3. 2. doboz. 558/1946.

¹² MOL XXVI-I-3. 4. doboz. 890/1948.

¹³ MOL XXVI-I-3. 5. doboz. 10/1949.

¹⁴ MOL XXVI-I-3. 6. doboz. 1949. évi számnélküli iratok. (A besorolás nyilván téves, mert az 1948-as felvételi anyagairól van szó, hiszen Boros Erzsébet 9, Widinszky Mária 7 évesnek van jelölve.)

¹⁵ MOL XXVI-I-3. 5. doboz. 611/1949.

¹⁶ Az évek jelentéséről Kún Zsuzsa világosított fel.

¹⁷ Utóbb Menyhárt Jacqueline-ként az Operaház magántáncosa.

¹⁸ MOL XXVI-I-3. 1. doboz. 512/1946.

kerületi csoportjának ügyvezető elnöke levelet írt az Operaháznak egy eltanácsolt kislány visszavétele ügyében. Nádas 1946. július 11-ei feljegyzésében leírta, hogy a lány az operai balettiskola „előkészítő osztályának” növendéke volt, alkati, szorgalmi és tehetségbeli hiányosságai miatt bocsátották el. Tóth Aladár igazgató ezt a szöveget átvéve írta meg a válaszevelet.¹⁹

A levéltár megőrizte az 1947/48. tanév végi *eltanácsolások* dokumentációját. Nádas feljegyzésében nem kielégítő előmenetel miatt 11 kislány, alkati okok és technikai problémák miatt négy kislány neve szerepelt, ez utóbbiaknál részletes indoklással. A Tóth Aladár által szignált formalevél szövege azonban mind a 15 növendéknek egységesen a következő volt: „Sajnálattal értesítem, hogy mivel az 1947/48. tanévben a balettiskolában megfelelő előmenetelt nem tanúsított, így a jövő évben nem áll módomban az iskolába felvenni. Budapest, 1948. június 24.” A szülők reakciója eltérő volt. Az egyik apa ügyvéd útján kért hivatalos igazolást arról, hogy leánya 1942-től operaházi balettiskolai növendék volt, és csoportos szerepekben fellépett. A legérdekesebb az az eset, amikor a szülő azért fellebbezett, mert az eltanácsolásról szóló levelet nem kapta meg, és lánya 1948. szeptemberében megjelent a balettórán, ahol Horváth Margit balettkövető közölte, hogy ő már nem növendék. Mint kiderült, a levelet nem ajánlva küldték, és az időközben elköltözött család azt valóban nem kapta meg. Az ügyből tárgyalás lett, amelyen az Operaház a titkár, a jogtanácsos és az üzemi bizottsági elnök képviselte, s az 1948. október 30-án felvett jegyzőkönyv szerint megidéztek Nádas Ferencet, Mihály András főtitkárt és Raksányi Júlia balettfelügyelőt. A felesleges részletkérdésekkel és személyeskedéssel terhelt vizsgálat után a bizottság végül arra az elhatározásra jutott, hogy javasolják a növendék ismételt vizsgára bocsátását, amely alapján az eltanácsolásról újabb döntés szülehet.²⁰

Az 1948/49. tanév végi vizsgák dokumentációja szintén fennmaradt. A termi bemutatón az I. osztályban két csoportban 29 növendék vizsgázott, 19 első és 10 másodéves. A II. osztályban 43 növendék neve szerepel, közülük Nádas kézirásával megjelölve hét ösztöndíjra és két szerződésre javasolt növendék. Ugyancsak megjelölve három alkati és egy előmeneteli ok miatt eltanácsolandó név. A lap alján kézírással két későbbi jövő (Ángyási Erzsébet, Miklóssy Margit) és egy fegyelmezetlen („beszél”; Orosz Adél) növendék neve. Mindezek alapján 1949. július 9-10-ei dátummal figyelmeztetések és eltanácsolások készültek. Figyelmeztetést kaptak Ángyási Erzsébet, Miklóssy Margit és Orosz Adél szülei. Az előbbi két növendék hat havi próbaidőt kapott, Orosz Adélnak további fegyelmezetlensége esetére kizárást helyeztek kilátásba. E leveleket Mihály András főtitkár írta alá. A következő tanévre fel nem vett 15 növendék értesítő leveleit Tóth Aladár szignálta. Tizenhárman nem megfelelő előmenetelről kaptak indoklást, a fent említett három növendéssel viszont azt is tudatták, hogy bár testi fejlődése miatt az operai színpadra nem alkalmas, „ez a körülmény azonban kisebb színpadon érvényesülését nem gátolja”.²¹ A következő tanév végén, 1950. július 8-án Nádas Ferenc hét növendéket tanácsolt el, Tóth Aladár értesítő levelével.²²

Az *ösztöndíjas* tánckari növendékek nem minősültek közszolgálatban álló személynek, ezért például Kőszegi Lea tánckari ösztöndíjas felmondását a Miniszterelnökség 1947. május 3-án megsemmisítette, mert a határozott idejű ösztöndíja alatt (1945. április 1. – 1946. augusztus 31.) ily módon nem volt elbocsátható.²³ 1949. február 7-én az Operaház szociális helyzetük miatt ösztöndíjra javasolta a Magyar Táncszövetségnek Lázár Edit és Altörjai Edit növendékeket.²⁴ A válasz nem ismeretes.

¹⁹ MOL XXVI-I-3. 1. doboz. 508/1946.

²⁰ MOL XXVI-I-3. 4. doboz. 539/1948.

²¹ MOL XXVI-I-3. 5. doboz. 611/1949.

²² MOL XXVI-I-3. 7. doboz. 629/1950.

²³ MOL XXVI-I-3. 3. doboz. Iktatószám nélkül.

²⁴ MOL XXVI-I-3. 2. doboz.

A levéltár megőrizte néhány *fegyelmi ügy* iratait is. Az operai gondnok 1948. február 17-ei feljegyzése alapján Kiss Márton, Szőke Ervin és Vajányi Miklós „V. áll. oszt.” balettnövendékeket öltözőrongálás és gyufázás miatt február 24-én fegyelmileg kizárták. Erről értesítették Dr. Czech Valdemár igazgatót, tanfelügyelőt, „a polgári iskola operaházi tagozatának” igazgatóját.²⁵ Egy 1948. október 22-ei vádjelentésben az igazgató megvádolja Rab István, Garai Nándor, Eck Imre és Solymosi Kálmán táncosokat, hogy Róna Viktor, Koren Tamás és Tóth János növendékeket többször tetteleg bántalmazták. Az operaházi orvosi látogatás nyolc napon belül gyógyuló sérüléseket rögzített. Az eljárás Róna Viktor apjának feljelentésére indult. Az október 26-ai fegyelmi tárgyalásnak csak gyorsírással jegyzőkönyve maradt fenn. Az érintetteken kívül hat további táncost is meghallgattak. A határozatban Ecket és Garait felmentették, Rab és Solymosi 20-20% gázsicsökkentést kapott.²⁶ Koren Tamás erre az esetre nem emlékezett, azt viszont elmondta, hogy voltak a kicsikkel szemben különféle beavatások, tehát a gyerekek közti hatalmi helyzet ebben is megnyilvánult. Volt például egy lyukas tonetszék, amelybe a nagyobb balettnövendékek beleültették a kisebbeket, és ráverték a fenekükre.²⁷ Még egy fegyelmi ügy: Okolicsányi balettnövendék 1948. október 9-én egy *Bánk bán* előadáson véletlenül lerántotta a világítótestet. Emiatt 1949. február 17-én 216 Ft kártérítésre kötelezték.²⁸

A balettiskola megszűnése

Az állampárt Magyar Dolgozók Pártja Politikai Bizottsága 1950. június 29-én határozatot hozott az Állami Balett Intézet létrehozásáról. Ennek nyomán az 1951. február 23-ai kormányülés döntése alapján közzétett 54/1951. (II.25.) M.T. számú rendelet 1.§-a kimondta, hogy „a klasszikus balett-tánc legfelsőbb fokú oktatására az Állami Operaház balettiskolájának és a Táncművészeti Iskolának egyesítésével, a népművelési miniszter felügyelete alatt, Állami Balett Intézetet kell létesíteni, amelynek feladata szakmailag jól képzett, haladó szellemű táncművészek nevelése, akik művészetükkel a dolgozó nép ügyét szolgálják” (vö. Bolvári-Takács 2011, 113-145). Az ÁBI integrálta a Nádasai által képviselt hazai módszertani hagyományokat és a Vaganova-féle szovjet tananyagot. Az új intézmény igazgatója Lőrinc György lett, a klasszikus balett munkaközösség és a IV. évfolyam vezetését Nádasai Ferencre bízta. Nádasai ugyanis a tanítványai közül kiválogathatta azokat, akik a megalakuló intézetben rögtön negyedik osztályba kerültek és 1954-ben képesítővizsgáztak. A legfiatalabb közöttük Szumrák Vera volt, aki még nem töltötte be a 15. életévét és első gimnáziumba járt, amikor végzett.²⁹ Nádasai 1963-ig tanított az intézetben, utolsó évfolyama 1961-ben képesítőzött. Emellett tovább dolgozott az Operaházban, ahol Harangozó Gyula távozása után 1960/61-ben, egy évad erejéig, ellátta a balettigazgatói feladatokat is. Szakmai közmegebecsülését és politikai elfogadottságát igazolja, hogy 1955-től haláláig ő állt az újjászervezett Magyar Táncművészek Szövetsége élén.

A tanulmány az OTKA K81672 számú kutatás keretében készült.

Irodalomjegyzék

²⁵ MOL XXVI-I-3. 4. doboz. 193/1948. A szóban forgó iskola kifejezetten a balettnövendékek közismereti képzésére szolgált és 1949 novemberéig létezett. Működésével e közleményben nem foglalkozom.

²⁶ MOL XXVI-I-3. 5. doboz. 1127/1948.

²⁷ Koren Tamás visszaemlékezése, 2011. március 30.

²⁸ MOL XXVI-I-3. 6. doboz. 1213/1949.

²⁹ A tanítványok visszaemlékezései: Szumrák Vera (Nádasai 1993, 45).

- A Magyar Királyi Operaház évkönyve. 51–60. játékév* (1934/35–1943/44). Kiadja a Magyar Királyi Operaház Igazgatósága, Budapest. (Évente önálló kötetben.)
- Bolvári-Takács Gábor (2011): *A művészet megszelídítése. Folyamatok és fordulatok a művészetpolitikában, 1948–1956*. Gondolat Kiadó, Budapest.
- Juhász Mária (1976): Kun Zsuzsa Nádasi Ferencről. *Muzsika*, 19. évf. 5. sz. 48.
- Harangozó Gyula (1971): Mozaikok az operai balett és pályám történetéből. *Táncművészeti Értesítő*, 9. évf. 1. sz. 64–79.
- Kaposi Edit (1977): Beszélgetés Géczy Évával. In: Kaposi Edit (szerk.): *Táncművészeti dokumentumok, 1977*. Magyar Táncművészek Szövetsége Táncművészeti Archívuma, Budapest. 32–34.
- Körtvélyes Géza (1966): Nádasi Ferencről – Nádasi Marcellával. *Táncművészeti Értesítő*, 4. évf. 3. szám. 59–63.
- Körtvélyes Géza (1993): Nádasi Ferenc helye és szerepe a magyar balettművészet történetében. In: Maácz László (szerk.): *Táncstudományi Tanulmányok, 1992–93*. Magyar Táncművészek Szövetsége, Budapest. 5–16.
- Lugossy Emma (1977): Nádasi Ferenc, a balettmester. In: Kaposi Edit és Pesovár Ernő (szerk.): *Táncstudományi Tanulmányok, 1976–77*. Magyar Táncművészek Szövetsége Tudományos Tagozata, Budapest. 82–118.
- Magyarország Tiszti Cím- és Névtára* (1938–1943). Központi Statisztikai Hivatal, Budapest. XLVI–L. évf.
- Márkus László (1940–41): Az Operaház mélyen tisztelt bérlőihez. In: *A Magyar Királyi Operaház évkönyve, 57. játékév*. Kiadja a Magyar Királyi Operaház Igazgatósága, Budapest.
- Nádas Marcella (1979): Életem és a balett. In: Maácz László (szerk.): *Táncművészeti dokumentumok, 1979*. Magyar Táncművészek Szövetsége, Budapest. 20–49.
- Nádas Marcella (1984): Így volt, jól emlékszem... In: Maácz László (szerk.): *Táncművészeti dokumentumok, 1984*. Magyar Táncművészek Szövetsége, Budapest. 61–71.
- Nádas Marcella (1986): Jegyzetek Nádasi Ferenc tanítási módszeréről. In: Merényi Zsuzsa, Béres Ferenc és Péter Márta (szerk.): *Táncművészeti dokumentumok, 1986*. Magyar Táncművészek Szövetsége, Budapest. 47–49.
- Nádas Myrtil (1993): Apám. In: Nádas Myrtil (szerk.): *Nádas Ferenc 1893–1966*. Magyar Táncművészeti Főiskola, Budapest. 19–29.
- Nádas Myrtil (2012): *Piruettek és ábrándok*. K.U.K. Könyv-és Lapkiadó Kft., Budapest.
- Téry Tibor (1956): A magyar balett fejlődése a két világháború között – Az operaházi balett válsága. In: Vályi Rózsi (szerk.): *A magyar balett történetéből*. Művelt Nép Tudományos és Ismeretterjesztő Kiadó, Budapest. 191–237.
- Vályi Rózsi (1956): Nádasi Ferenc, a magyar balett érdemes művésze. In: Vályi Rózsi (szerk.): *A magyar balett történetéből*. Művelt Nép Tudományos és Ismeretterjesztő Kiadó, Budapest. 286–308.